

Anmeldelser

Guido Baglioni and Colin Crouch (eds.), *European Industrial Relations. The Challenge of Flexibility*, London: Sage Publications, 1990, 368 s.

Det er en næsten umulig opgave at foretage en komparativ analyse af udviklingstendenser i 1980'ernes vesteuropæiske fagbevægelser og arbejdsmarkedssystemer. Umulig, fordi de vesteuropæiske fagbevægelser altid har divergeret med hensyn til organisation og ideologi, og fordi forskellene åbenlyst er blevet forstærket i de senere år. Økonomisk krise, strukturændringer og politisk højredrejning er blevet mødt med vidt forskellige reaktioner i de forskellige lande. Således har organisationsgraden fortsat været stigende i Belgien, Sverige og Danmark, mens den er faldet i Storbritannien, Tyskland og Italien. I nogle få lande, Holland og Frankrig (samt USA, som ikke diskuteres i den her anmeldte antologi), er fagforeningernes medlemstal endda faldet så meget, at fagforeningernes fortsatte eksistens som vigtige politiske aktører er tvivlsom. Ligeledes er der store strukturelle forskelle mellem landene med hensyn til for eksempel regler for kollektivaftaler, forholdet mellem fagbevægelserne og de politiske partier og graden af centralisering af arbejdsmarkedets parter. Alligevel er det lykkedes Baglioni og Crouch på baggrund af nationale bidrag fra ni forskellige lande og brug af aggregerede komparative indikatorer at nå frem til tre tendenser, der kan siges at være generelle for udviklingen i 1980'ernes vesteuropæiske industrielle relationer.

På trods af en generel politisk højredrejning, der i Storbritannien har givet sig udslag i regeringens gentagne forsøg på at begrænse fagforeningernes magt, er retten til at organisere sig og fagforeningernes ret til at repræsentere arbejdere i lønspørgsmål i dag universielt anerkendt af arbejdsgiversiden. I lande, der tidligere ikke accepterede fagforeninger, er der nu lovgivning, der beskytter organisationsretten (Portugal, Spanien og Frankrig). Desuden er tyngdepunktet for indgåelsen af kollektivaftaler blevet konsolideret på brancheniveau eller (i store korporationer) på virksomhedsniveau, hvilket har indebåret en decentralisering i de mest centraliserede systemer, for eksempel det svenske. Det har længe været en fast antagelse inden for »industrial relations« litteraturen, at aftalemønstret for kollektivaftaler er bestemt af industriens branchestruktur og organisation. Således er decentraliseringstendensen i 1980'erne også sket på baggrund af arbejdsgivernes initiativ, og selv om centralorganisationerne har sat sig imod, har fagforeningerne i mange tilfælde foretrukket de nye aftaleformer. Decentraliseringen repræsenterer et væsentligt brud med efterkrigstidens model for økonomiske aftaleforhold og har (delvist) genetableret markedskræfternes betydning for indholdet af kollektive lønaftaler.

Baglioni og Crouch forbinder decentralisering med den tredje generelle tendens, de har kunnet identificere, nemlig en markant tendens til øget segmentering af arbejdsmarkedet. Økonomiske interesse modsætninger mellem fag-

Anmeldelser

Guido Baglioni and Colin Crouch (eds.), *European Industrial Relations. The Challenge of Flexibility*, London: Sage Publications, 1990, 368 s.

Det er en næsten umulig opgave at foretage en komparativ analyse af udviklingstendenser i 1980'ernes vesteuropæiske fagbevægelser og arbejdsmarkedssystemer. Umulig, fordi de vesteuropæiske fagbevægelser altid har divergeret med hensyn til organisation og ideologi, og fordi forskellene åbenlyst er blevet forstærket i de senere år. Økonomisk krise, strukturændringer og politisk højredrejning er blevet mødt med vidt forskellige reaktioner i de forskellige lande. Således har organisationsgraden fortsat været stigende i Belgien, Sverige og Danmark, mens den er faldet i Storbritannien, Tyskland og Italien. I nogle få lande, Holland og Frankrig (samt USA, som ikke diskuteres i den her anmeldte antologi), er fagforeningernes medlemstal endda faldet så meget, at fagforeningernes fortsatte eksistens som vigtige politiske aktører er tvivlsom. Ligeledes er der store strukturelle forskelle mellem landene med hensyn til for eksempel regler for kollektivaftaler, forholdet mellem fagbevægelserne og de politiske partier og graden af centralisering af arbejdsmarkedets parter. Alligevel er det lykkedes Baglioni og Crouch på baggrund af nationale bidrag fra ni forskellige lande og brug af aggregerede komparative indikatorer at nå frem til tre tendenser, der kan siges at være generelle for udviklingen i 1980'ernes vesteuropæiske industrielle relationer.

På trods af en generel politisk højredrejning, der i Storbritannien har givet sig udslag i regeringens gentagne forsøg på at begrænse fagforeningernes magt, er retten til at organisere sig og fagforeningernes ret til at repræsentere arbejdere i lønspørgsmål i dag universielt anerkendt af arbejdsgiversiden. I lande, der tidligere ikke accepterede fagforeninger, er der nu lovgivning, der beskytter organisationsretten (Portugal, Spanien og Frankrig). Desuden er tyngdepunktet for indgåelsen af kollektivaftaler blevet konsolideret på brancheniveau eller (i store korporationer) på virksomhedsniveau, hvilket har indebåret en decentralisering i de mest centraliserede systemer, for eksempel det svenske. Det har længe været en fast antagelse inden for »industrial relations« litteraturen, at aftalemønstret for kollektivaftaler er bestemt af industriens branchestruktur og organisation. Således er decentraliseringstendensen i 1980'erne også sket på baggrund af arbejdsgivernes initiativ, og selv om centralorganisationerne har sat sig imod, har fagforeningerne i mange tilfælde foretrukket de nye aftaleformer. Decentraliseringen repræsenterer et væsentligt brud med efterkrigstidens model for økonomiske aftaleforhold og har (delvist) genetableret markedskræfternes betydning for indholdet af kollektive lønaftaler.

Baglioni og Crouch forbinder decentralisering med den tredje generelle tendens, de har kunnet identificere, nemlig en markant tendens til øget segmentering af arbejdsmarkedet. Økonomiske interessemodsætninger mellem fag-

foreninger repræsenterende ansatte i kriseramte markeder og ansatte i vækstmarkeder vanskeliggør organisatorisk enhed og har betydet øget politisk fragmentering i de europæiske arbejderbevægelser, der ikke længere er præget af den politiske enhed mellem parti og bevægelse, der var mønstret for efterkrigstidens regerende arbejderpartier. Redaktørerne anser de største trusler mod den europæiske fagbevægelses politiske magt for at være væksten i ansættelsestyper, der ikke er underkastet fagforeningsregler, arbejdsgivernes forsøg på at inddrage de ansatte i virksomhedsdemokrati uden om fagforeningerne samt ungdommens manglende forståelse for nødvendigheden af organisatorisk og politisk enhed.

Antologien er på mange måder fortræffelig, men er desværre også typisk for litteraturen om arbejdsmarkedsforhold og strukturforandringer generelt i sin tyrkertro på forklaringskraften af strukturelle faktorer. Dette strukturperspektiv kan undertiden forekomme at være blind for betydningen af de politiske aktørers strategiske valg. Således kan ungdommens manglende forståelse for vigtigheden af politisk enighed i fagbevægelsen næppe forklares af strukturelle faktorer. Faktisk har fagforeningerne generelt favoriseret senioritet og beskyttet eksisterende medlemmers interesser på bekostning af fremtidige og nye medlemmers interesser (svenskerne undtaget). Når det så viser sig, at krisen varer tyve år og de privilegerede medlemmer går på pension, kan det næppe undre, hvis ungdommen ikke udviser samme loyalitet over for fagforeningen, som de ældre gjorde.

De modsatrettede udviklingstendenser i fagbevægelsesernes medlemstal kan heller ikke forklares af strukturforandring, som faktisk har haft bemærkelsesværdig konstant effekt i alle landene. Strukturforandring forklarer nok faldet i antallet af fagforeningsmedlemmer i en række lande for eksempel Storbritannien, Tyskland og Italien, men ikke, hvorfor medlemstallet steg i Danmark, Sverige og Belgien. Den relevante forklaring er snarere, at i de tre lande administreres en række arbejdsmarkedsydelser af fagforeningerne. Jeg vil også stille spørgsmålstejn ved fornuften i den efterhånden refleksbetonede afstandstagen fra virksomhedsdemokrati på værkstedsniveau. Nogle arbejdsgivere (især i USA) har valgt at benytte modeller for medarbejderdemokrati, der hovedsagelig har til hensigt at forhindre de ansatte i at organisere sig i uafhængige fagforeninger; men (som antologien her også påpeger) europæiske arbejdsgivere har i dag generelt accepteret de ansattes ret til at organisere sig, og fremsynede fagforeninger har flere steder også accepteret, at centralorganisationerne ikke kan udøve kontrol over virksomhedsdemokratiet, hvis det skal have nogen mening for de enkelte medarbejdere.

Det danske bidrag til antologien er skrevet af Bruno Amoroso fra Institut for Samfundsøkonomi og Planlægning på Roskilde Universitetscenter. Amoroso benytter det meste af indlægget på at angribe den borgerlige regering for at have skabt »rising social and environmental disaster« (s. 73) samt at have forårsaget massearbejdsløshed og skabt et differentieret arbejdsmarked med en stor gruppe af permanent marginaliserede arbejdsløse. Den borgerlige regering anklages både for på den ene side at prioritere akkumulation over velfærdsstaten og på den anden side for at tillade arbejdsgiverne at eksternalisere de sociale omkostninger ved produktionen. Hvis det var korrekt, at regeringen satte hensynet til øget kapitalakkumulation højest, måtte vi forvente, at de offentlige udgifters andel af brut-

tonationalproduktet ville dale. Hvis det derimod er korrekt, at regeringen tillader arbejdsgiverne at »eksternalisere de sociale omkostninger«, måtte vi forvente et fortsat højt udgiftsniveau, da ingen danskere endnu er blevet nægtet et socialt minimum. Således kan begge anklagerne mod regeringen ikke være rigtige på en gang. Et kig i den sidst udkomne udgave af OECD's *Economic Outlook Historical Statistics* viser, at de offentlige udgifter i Danmark gennemsnitlig udgjorde 44,6 pct. af bruttonationalproduktet i 1974-79, men udgjorde 56 pct. i 1980-88. Bortset fra 1986, hvor de offentlige udgifter udgjorde den laveste andel af bruttonationalproduktet i 1980'erne, har udgiftsniveauet været på højde med eller højere, end det var på noget tidspunkt i 1970'erne eller i 1980-81 under den socialdemokratiske mindretalsregering. Faktisk har den borgerlige regering jo ikke formået at leve op til sine løfter om at bringe de offentlige udgifter ned.

Amoroso diskuterer den danske udvikling i et såkaldt regulerings-perspektiv, som vurderer alle offentlige aktiviteter i forhold til en model for politisk regulering af økonomien. Modellen er imidlertid uklart specificeret og resultatet er i stedet en irriterende trang til at skabe kategorier, som antager deres eget liv. Dette bliver helt absurd, når Amoroso først nævner, at den danske model kan forstås som enten »persistent liberalism« eller »corporatism« for derefter at forkaste begge benævnelser med henvisning til styrken af den danske kulturelle og politiske konsensus. Han konkluderer således, at »The 'missing' planning institutions simply aren't needed« (s. 76). Hvis man forventer, at der er en regnbue på himlen hver dag, kan man bruge mange sider på at forklare, hvorfor regnbuen mangler. I Amorosos tilfælde ville det være oplagt at stille spørgsmål ved modelbetragtningernes rimelighed i stedet for at diskutere, hvorfor vores »case« ikke passer til modellen. Resultatet er, at det danske bidrag til den her anmeldte antologi fortæller os mere om politisk rettro blandt den danske akademiske venstrefløj end om organisationsforhold, aftaleforhold og arbejdsmarkedsindflydelse på arbejdsmarkedet.

Jytte Klausen
New School for Social Research
New York

James A. Caporaso (ed.), *The Elusive State. International and Comparative Perspectives*, Newbury Park: Sage Publications, 1989, 285 s., £ 13.95 pb.

Denne samling artikler er udtryk for og resultat af den fornyede interesse for statsbegrebet, der prægede 1980'ernes amerikanske politologi. Redaktørens udgangspunkt er en konstatering af en kløft mellem de to subdiscipliner komparativ politik og international politik, der begge har staten som et centralt begreb. Samlingens formål er at få belyst statens rolle i de to perspektiver, uden at der intenderes forsøg på at overvinde disciplinopsplitningen eller systematiske sammenligninger mellem de to perspektiver.